

İSTANBUL'DAN LONDRA'YA

ŞİLEPLE BİR YOLCULUK

FAİK SABRİ DURAN

VakıfBank Kültür Yayınları: 0365
Edebiyat: 084

**İSTANBUL'DAN LONDRA'YA ŞİLEPLE
BİR YOLCULUK**
FAİK SABRİ DURAN

Hazırlayan
Ahmet Duran Arslan

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü ve Son Okuma
Dr. Hazal Bozyer

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdizeniz Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025

ISBN 978-625-6647-85-5

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevî ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Nisan 2025

İSTANBUL'DAN
LONDRA'YA
ŞİLEPLE
BİR YOLCULUK

FAİK SABRİ DURAN

HAZIRLAYAN

AHMET DURAN ARSLAN

FAİK SABRİ DURAN

1884'te İstanbul'da doğan Faik Sabri Duran, Üsküdar Askeri ve Mülki İdadisi ile Saint Benoit'da okumuş, 1900'de mezun olmuştur. 1906'da Paris'e kaçmış, 1908'de Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle yurda dönmüştür. 1909'da Maarif Nezareti'nin açtığı sınavı kazanarak Paris'e gitmiş ve Sorbon Üniversitesi'nde coğrafya eğitimi almıştır. 1911'de eğitimini tamamlayıp İstanbul'a dönmüş, Prof. Erich Obst ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde "Coğrafya Enstitüsü"nü kurmuştur. 1926'da İstanbul'a döndükten sonra 1928 yılına kadar Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi'nde çevirmen olarak çalışmış, sonrasında da öğretmenlik yapmıştır. Türkiye Coğrafya Kurumu'nun kurucularından olan Faik Sabri İngilizce ve Fransızcadan pek çok tercüme yapmıştır. 7 Mayıs 1943'te İstanbul'da vefat etmiştir. Çoğunluğu coğrafya ders kitabı ve atlas olmak üzere çeşitli konularda yaklaşık 100 civarında eser kaleme almıştır. *Mösyö Elektrik* ve *Bir Haftada Devr-i Âlem* isiminde iki romanı vardır.

AHMET DURAN ARSLAN

Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2014 yılında mezun oldu. Aynı üniversitede "Murathan Mungan'ın Öykülerinde Hegemonik Erkeklik: İfşa ve Darbe" (2016) adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Memduh Şevket Esendal'da Toplumsal ve Siyasal Tanıklık: Değişim ve Eleştiri" (2022) adlı teziyle doktorasını tamamladı. İnceleme ve deneme yazıları birçok edebî mecrada, makaleleri ise muhtelif akademik dergilerde yayımlandı. Anlatıbilim, edebî eleştiri kuramları, toplumsal cinsiyet, oryantalizm, oksidentalizm ve seyahatnameler temel ilgi alanları arasında yer almakta olup hâlen Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

ÖNSÖZ

Şu an elinizde tuttuğunuz kitabın yazarı olan Faik Sabri Duran'ın her şeyden önce bir “inzivaperest” olduğunu, en azından ilerideki sayfaları kaleme alırken münzevi bir ruh hâli içinde bulunduğunu ve gönüllü yalnızlığa meylettğini söylemek mümkündür. Uzun yıllar süren yoğun çalışmaların ve uykusuz gecelerin bedninde ve zihninde yarattığı baskı ve yorgunluğu hafifletmek, tüm benliğini saran abluka hissini bir nebze de olsa dindirmek için yazar, ailesiyle beraber İstanbul'dan Londra'ya bir seyahate çıkmaya karar verir. Yine aynı sebeple lüks ve hızlı yolcu gemilerinden ziyade onlara denizde daha fazla kalma imkânı sunacak olan mütevazi ve sakin bir şilebi tercih ederler. Nitekim bir seyyahın en büyük düşmanı hızdır.

Öte yandan Faik Sabri Bey, bu seyahatte iki kimliği birden deneyimleyecektir: Seyyahlık ve yazarlık. Biraz düşünüldüğünde bu iki mesleğin aslında birbirine çok da uzak olmadığı anlaşılır. Her ikisi için de yolculuk kaçınılmazdır; yalnız birinde fiziki, diğerinde zihnî olarak... Yazar da seyahati boyunca bir yandan kültürel bir gezi yapıp öğrenir ve dinlenirken, diğer yandan buradaki deneyimlerini yazarak edebî bir üretime dönüştürür. Kitabın hemen başlarındaki şu cümleler bu anlamda kayda değerdir: “Yolda çalışmak için yanıma aldığım kitapları, dosyaları da masanın bir kenarına dizdim. [...] Yazı makineme de bir köşe buldum. Tamam... Yazısından çizisinden ayrılamayan benim gibi bir inzivaperest için başka ne aranabilir? Ümit ve hülyalarımın

doğuracağı neşeli veya kederli bütün düşüncelerimin günlerce gelip çarpacağı bu dört duvar arasında artık haftalarca kalabilirim.” (Duran, 1934: 11). Sanatsal üretimle sonuçlanacak gönüllü yalnızlığın asgari şartları kamarada sağlanmıştı artık. Faik Sabri Bey yaklaşık on hafta boyunca yazıya sığınacak, kendini onun emrine verecek ve tabiri caizse varoluşu onunla bütünleşecektir: “Hepsinden iyisi, uzun haftalar kendi düşüncelerimizle baş başa kalacak, bütün hayat sarsıntularından uzakta, kendimizi yalnız denizin sallantısına bırakacağız.” (Duran, 1934: 12). Yaşamın ağırlığından ve muhtelif kalabalıklardan bunalan yazarın, büyük bir yalnızlık özlemi içinde olduğu görülür: “Ve geceleri içimizden biri, geminin ta arkasına giderek orada pervanenin ufuklara doğru akıp giden köpüklü izlerini seyretmeye dalacak olursa, kimse gidip de onun yalnızlığını sarsmayacak ve ona neden ara sıra başını eğerek gözlerinin kenarını parmaklarıyla sildiğini sormayacak. Yalnızlık... İşte yolda uğrayacağımız bir limandan ötekine gidinceye kadar, gök ile deniz arasında geçecek sakin günlerin en büyük zevki bu olacak.” (Duran, 1934: 12). Bu satırlar ruhunu, dimağını ve bedenini arındırmak için yazarın talep ettiği yalnızlığın etkili bir tasviridir.

Seyahatnamede dikkat çeken noktalardan biri de yazar ve ailesinin gemi tercihidir. Yolcu gemisinden ziyade yük gemisinde seyahat fikrini Faik Sabri Bey’e aşıl原因anlar, İngiliz kız mektebinin iki muallimidir. Yazar, ilk başta yük gemisinde temizlik, güvenlik ve düzenin bulunmayacağını, kamaraların dar ve biçimsiz olacağını düşünerek bu fikre sıcak bakmaz. Yük gemilerinin tekinsiz olduğu önyargısı içindedir. Ancak seyahat edecekleri “Telamon” adlı şilebi görüp gezdiğinde hayretler içinde kalır; çünkü bu şilep, beklentilerinin çok ötesinde olup etkileyici bir görünüme sahiptir. Üstüne üstlük şilebin kaptanı olan Bakker’in nezaketi de onu bir hayli etkiler. Böylelikle şilepte yolculuk kararı hızlıca alınmış

olur. Faik Sabri Bey, eşi Corinne Rena Hanım ve kızı Lütfiye'yle beraber şilepte toplam sekiz yolcu vardır. Kitapta yolcular arasındaki samimiyetin derecesi "aile efradı" vurgusuyla dillendirilir. Doğal akışında, mütevazı bir ortam resmedilir. Nitekim süvari, ikinci kaptan, çarkçibaşı ve yolcular hep birlikte yer içerler. Lüks vapurların maskeli balolarında gerçekleşen ve genellikle müphem hatıralarla neticelenen ani yakınlıklara, geçici/uçucu ilişkilere bu şilepte yer olmadığı vurgulanır. Burada ailevi bir ortamın bulunduğu ya da en azından samimi bir ahbaplık ilişkisi kurulduğunun altı çizilir.

Eserin bir diğer öne çıkan özelliği ise yer yer kurmacaya, romana yaklaşmasıdır. Bu yak(ın)laşma anlarında eserin seyahatname ve roman arasında melez bir tür niteliği kazandığı söylenebilir. Metni ilgi çekici kılarak okurun merakını diri tutmak adına böyle bir anlatısal strateji tercih edilmiş olmalıdır. "Korku İçinde Bir Gün", "Tehlikeye Karşı Hazırlıklar", "Az Kaldı Çarpışıyoruz" gibi başlıklar bu anlamda kayda değerdir. Aşağıdaki satırlar ise sanki bir macera romanından alınmış izlenimi verir: "Artiglio tahlisiye gemisini arkamızda gözden kaybettikten biraz sonra sis içine girdik. Kaptan yol kesti ve can kurtaran sandallarının hazırlanması emrini verdi. [...] Sandalların içine yiyecek ve içecek de kondu. Gemiye terk etmek lazım gelirse günlerce denizde kalmak ihtimaliyle bu tedbiri de düşünmek icap ediyordu." (Duran, 1934: 66). Görüldüğü üzere Faik Sabri Bey, eserin inşasında kurmacanın imkânlarından da yararlanarak onu anlatısal açıdan daha zengin ve çarpıcı hâle getirir. Bu da şüphesiz eserin okur yelpazesini genişletecek ustaca bir hamledir.

Peki İstanbul'dan Londra'ya yapılan bu yolculuktaki duraklar nelerdir? Faik Sabri Bey Atina'dan Lizbon'a, Amsterdam'dan Paris'e, Lozan'dan Milano'ya birçok Avrupa şehrini özellikle gelişmişlik seviyesi açısından mukayeseli olarak anlatır.

Kimi zaman limanlar, kimi zaman plajlar, kimi zaman ise şatolar söz konusu karşılaştırmanın nesnelere olurlar. Ayrıca coğrafyacı kimliğinin etkisiyle olsa gerek yazarın ilgisini çoğunlukla deniz, ada, ova, dağ, körfez, kanal gibi coğrafi unsurlar çeker. Bunlar hakkında yer yer yoğun istatistiksel verilerle desteklenmiş ayrıntılı bilgiler verilir. Buna karşın ziyaret edilen yerlerin insan ve kültürlerine dair izlenimlerin ise ikinci planda kaldığı görülür.

Kitapta coğrafi durakların ardından edebî duraklardan da bahsetmek gerekir. Alexandre Dumas'dan William Makepeace Thackeray'e, Lord Byron'dan Robert Browning'e, Wagner'den Shakespeare'e birçok sanatçının eserlerine atıflar yapılarak metinler arası bir diyalog kurulur. Bu sanatçılardan Shakespeare'e ise özel bir yer açılır. Onun doğduğu yer olan Stratford-upon Avon'a, burada kutlanan "Shakespeare Bayramı"na dair incelikli ve enteresan bilgiler verilir.

Yetmiş iki gün süren bu yolculuk notlarında dikkat çeken bir diğer nokta da denizciliğe ait sekstant, iskandil, lostromo, lomboz, pratika, borda, alabanda gibi birçok terime sıkça yer verilmesidir. Sadece denizcilik terimleri değil elbette... Gezmeyi, öğrenmeyi, keşfetmeyi seven bir şahsiyet olan Faik Sabri Bey, ilgisini çeken yeni bir alet ya da kavramla karşılaştığında ona kayıtsız kalamaz. Onun kaynağını, işleyişini öğrenmek ve okurla paylaşmak ister. Örneğin yürüyen merdivenler, otomatik kapılar, yüzen evler bu seyahatinde onu en çok etkileyen yeniliklerdir. Meraklısı için bunlar hakkında çizimlere varana dek tafsilatlı bilgiler sunar.

Sözümü bitirmeden teşekkürlerimi de sahiplerine sunmak isterim. Erken Cumhuriyet dönemi seyahat edebiyatımızın mühim eserlerinden biri olan *İstanbul'dan Londra'ya Şileple Bir Yolculuk*'ü ilk yayımlanmasından yaklaşık doksan yıl sonra okurla yeniden buluşturacak olan VakıfBank Kültür Yayınları ailesine

ve bu ailenin önemli fertlerinden sevgili editörüm ve arkadaşım
Hazal Bozyer'e tüm destekleri için teşekkür ederim.

Herkese keyifli okumalar!

Ahmet Duran Arslan
Muğla, 2024

BİR İKİ SÖZ

Geçen yaz tatilinde İngiltere'ye bir seyahat yapmıştım. Fakat bu yolculuğu herkesin gittiği en kısa yollardan geçerek yapacağım yerde Amsterdam'a kadar bir şileple gitmiş, oradan Londra'ya geçmiş ve dönüşte de yarı deniz yarı kara yolculuğu yaparak muhtelif memleketleri dolaşmıştım. Her gezdiğim, gördüğüm yerde dikkate değer yenilikler üzerine notlar aldım.

Akşam gazetesi haftada iki defa olmak üzere bu seyahat notlarımı neşre başladı. Tanıdıklarımın kime rasgeldimse beni iltifatlarıyla karşıladılar:

"Seyahatnamenizi merakla okuyoruz, istifade ediyoruz. Fakat bunu kitap şeklinde de isteriz" dediler.

Aynı talebi, talebelerim de tekrar ediyorlardı.

Bir iş için bir daireye uğramıştım. Orada beni tanıyanlar oldu:

"Sizden büyük bir ricamız var... *Akşam*'da yolculuğunuzu okuyoruz. Yalnız birkaç tefrikayı nasılsa kaçırdık. Bunları kitap şeklinde bassanız..." dediler.

Bir mektep müdürüne tesadüf ettim. Hararetle elimi sıktı:

"Sizinle beraber Avrupa'yı dolaşıyoruz. Çok meraklı ve eğlenceli bir yolculuk oluyor. *Akşam*'da tefrika bitince bunları bir kitap hâlinde bir araya getirseniz talebe için ne kadar faydalı olurdu" dedi.

Bir mektepte imtihanda bulunuyordum. Coğrafya mualimi bir aralık:

“Akşam’daki seyahatnameniz ne iyi bir coğrafya kıraati olur. Böyle yardımcı kitaplara şiddetle ihtiyaç duyuyoruz” dedi.

Diğer muallim arkadaşlarım da bu kanaati tekrarlıyorlardı. Ankara Caddesi kitapçılarından biri de:

“Halk bu tarz kitapları pek sever, seyahatnamenizi kitap şeklinde çıkarırsanız çok aranır” fikrini ileri sürdü.

İşte bu kitap bu türlü teşvik ve iltifatların bir mahsulü olarak meydana geldi.

Sıraselviler, Nisan 1934

Faik Sabri

ŞİLEPLE SEYAHATE NASIL KARAR VERDİK?

25 HAZİRAN PAZAR

Gümrükte eşyalarımızın muayenesini¹ bitirerek rıhtımdan sandala bindiğimiz vakit, çanta ve bavullarımızı vapura çıkarmak için bizimle beraber gelen İstanbullu bir genç hamal hayretle soruyordu:

“Beyim, bu yük gemisiyle nereye gidiyorsunuz? İzmir’e mi?

“Hayır, Avrupa’ya, Hollanda’ya gidiyoruz.

Muhatabım büsbütün şaşırdı. Rıhtımda sırayla dizili duran “Stella d’Italia”, “Medie II”, gibi büyük lüks yolcu vapurlarını göstererek:

“Bu güzel vapurlarla niye gitmiyorsunuz? Bunlarda her akşam muzika² var, dans var” dedi.

Adamcağız bize lazım olanın bu olmadığını bilmiyordu. Senelerce süren nihayetsiz çalışmaların sınırlarımıza yığıldığı yorgunluk yükünü dağıtmak, aylarca rahatsızlıkla geçen uykusuz gecelerin gidişini değiştirmek, başımızı biraz dinlendirmek, bol bol deniz havası teneffüs etmek için bu şilebin rahat ve sakin yolculuğunu, lüks vapurların etiketli salon hayatlarına ve kısa bir deniz seferinden sonra saatlerce sürecek bir tren sarsıntısına tercih etmiştik.

1. Muayene: İnceleme, kontrol.

2. Muzika: Mızıkla, Bando.

FİKİR NEREDEN DOĞDU?

Bu fikri bize, burada işleri bittiği için memleketlerine dönmek isteyen, İngiliz kız mektebinin iki kız muallimi vermişti. Miss H... ile Miss P.. Onlar koca sandıklarıyla bu uzun yolculuğu mümkün olduğu kadar ucuza mal etmek için günlerce araştırmışlar, vapur acentelerini³ birer birer dolaşmışlar, nihayet Felemenk kumpanyasının⁴ bir şilebiyle yola çıkmaya karar vermişlerdi. Bizim de ailece, üç kişi bu tatili geçirmek üzere İngiltere'ye gitmek istediğimizi öğrenince:

“Kuzum bu yolculuğu beraber yapalım, bu şileple seyahatte bakınız ne kadar eğlenecek ve rahat edeceksiniz. Vapurda bizden başka da yolcu olmayacak” diye üzerimize düşmüşlerdi.

“Pek iyi ama İngiltere'ye kaç günde varacağız?” sualimize de, “Biz sorduk. Acente, ‘On sekiz, çok çok yirmi gün içinde varırsınız’ diyor” demişlerdi.

Ben bu vaade pek inanamıyordum. Yük vapurlarının limandan limana sürüklendiklerini, muayyen⁵ bir programları olmadığını biliyor ve bu yolculuğun herhâlde söylenen müddetten daha çok süreceğini tahmin ediyordum.

Bundan başka kendi kendime: “Yük vapuru değil mi? Kim bilir ne kirli, ne kapkara bir şeydir. Hiç şüphesiz kamaraları da pek dar ve biçimsizdir. Rahat yemek yenecek, istirahat edilecek bir salonu da olmamalıdır. Bütün bunlara bir de havaların fena gitmesi ihtimalini, Cebelitarık'tan ötede Atlas Okyanusu'nda günlerce çalkanıp kaldığımızı ilave ediniz. Bunda ne zevk olabilir” diyordum.

3. Acente: Nakliyat şirketleri, banka vb. kuruluşların temsilcilikleri, başka şehirlerdeki şubeleri.

4. Kumpanya: Şirket, ortaklık.

5. Muayyen: Belirli.

VAPURU ZİYARET

Bütün itirazlarıma birer cevap buldular, nihayet: “Canım, kati kararımızı vermeden evvel gider, bir defa vapuru görürüz, hoşumuza giderse o zaman düşünürüz” dediler.

Haziranın 21’inde sabah erkenden acente telefon etti. Dört-beş gün sonra limanımızdan Amsterdam’a doğru yola çıkacak olan vapurları gelmiş, Galata rıhtımı karşısında demirliymiş. Akşama Karadeniz yolculuğuna çıkacak, Bulgaristan ve Romanya limanlarından yük aldıktan sonra buraya dönecekmiş. İstersek gidip gemiyi gezebilir, kamaralarımızı görebilir ve kaptanla da tanışabiliriz.

Tabii bu fırsatı kaçırmadık. “Telamon”u ilk ziyaretimiz bizde o kadar iyi tesirler bıraktı ki, hepimiz bu güzel şileple Hollanda’ya giderek oradan başka bir vapurla Londra’ya geçmeye hemen karar verdik.

Bir kere bu gemi pek yeni sayılırdı. 1928’de Almanya’nın Rostock limanında meşhur Neptun tezgâhlarında yapılmış, asrın en yeni tekemmülleriyle⁶ emniyet ve istirahat her suretle temin edilmiş. Yolculara ayrılan ikişer yataklı dört kamara,⁷ vapurun en iyi yerinde ve yük işlerinden bir rahatsızlık hissedilmeyecek şekilde yapılmış.

Bu kamaralar küçük bir yatak odası gibi süslü ve temiz. Elbise dolaplarından lavabolara, abajurlardan panjurlara kadar her şeyi cazip. Yerde güzel halıları, lombozlarda⁸ süslü perdeleri var. Bu ziyaretimizde şilebin kaptanı da tanıştık. Kaptan Bakker şilebi kadar sevimli, şen, mültefit⁹ bir zat...

6. Tekemmül: Gelişme.

7. Kamara: Gemi odası.

8. Lomboz: Alt güvertelerin, kamaraların aydınlanması için borda ve güvertelerde açılan yuvarlak gemi penceresi.

9. Mültefit: İlgü ve güler yüz gösteren, iltifat eden.

NERELERE UĞRAYACAĞIZ?

Mis'ler¹⁰ durmadan soruyorlar: "Kaptan, nerelere uğrayacağız? Cezayir'de çok kalacak mıyız? Amsterdam'a kaç günde varacağız?"

Bu nihayetsiz suallere o gülerek cevap veriyor:

"Mis"ler, diyor, "bir şileple seyahate çıkacağınızı ne çabuk unutuyorsunuz. Talihinize hangi limanlar çıkarsa onları görürsünüz. Kısmetinizde varsa yirmi günde mi olur, yirmi beş-otuz günde mi olur, Amsterdam'a varırsınız."

"Vapurunuzun denize tahammülü nasıl? Çok yalpa¹¹ yapar mı?" sualine de:

"Eh... Limanlarda pek uslu durur" dan başka bir cevap vermiyordu.

KAMARAMA YERLEŞİYORUM

Kaptan yerinin dümen ve pusula odasının altına tesadüf eden kamaram, büyük transatlantiklerin mükellef kamaraları kadar rahat. Baş tarafa açılan iki tekerlek pencereden geminin bütün ön güvertesini görebiliyorum.

İçinde birkaç hafta yaşayacağım bu küçük odaya alışmalı ve iyice yerleşmeliyim. Yatakları, lavaboları ve dolapları duvarlara sımsıkı bağlı olan bu küçük kamarayı, beyzi¹² aynalarının akisleri içinde daha cazip bir hâle getirmek için yanımdaki resimler ve fotoğraflardan birkaçıyla süsledim. Yeni bir eve taşınmış meraklı bir kiracı gibi bavullarımızı boşaltarak elbiselerimizi,

10. Miss (İng.): Hanım.

11. Yalpa: Dalgaların ya da rüzgârın etkisiyle geminin bir sancağa, bir iskeleye doğru yatıp kalkması.

12. Beyzi: Oval.